

als mens en als militair er niet in is geslaagd, de geest van de nieuwere tijd te vatten.¹ Geen moment was het ministerie van zins geweest te wijken voor de generaal die zo hoog van de toren blies, maar doordat de fractieleider van de SDAP, Troelstra, op 5 november in de Tweede Kamer het aftreden van de opperbevelhebber geëist had, wakte de ontslagverlening een dag later de indruk alsof het kabinet bezweken was voor de druk der socialisten. Dat was op woensdag.

Op vrijdag besloot de ministerraad, enerzijds met versnelde demobilisatie tegemoet te komen aan de ontevredenheid der militairen, anderzijds 'onverwijld maatregelen te treffen om op alle gebeurtenissen voorbereid te zijn'; 'Wijnkoop c.s.' zou men 'onder toezicht stellen'.² Het keizerlijk Duitsland zakte ineen, arbeiders- en soldatenraden namen er plaatselijk de macht in handen. Zou de revolutie naar ons land overslaan?

Nog vóór de ministers was die vrijdag de katholieke Tweede-Kamer-fractie bijeengekomen; ze stelde een commissie in die nog diezelfde dag vergaderde. Daar werd betoogd dat men moest voorkomen dat de katholieke arbeiders met de 'opruiers' zouden meelopen. Telegrafisch werden de besturen van alle belangrijke katholieke organisaties naar Den Haag ontboden. Men besloot voorts, burgerwachten op te richten.³

Ook in andere kring werd men actief. Colijn, *coming man* in de Anti-Revolutionaire Partij, die van januari 1911 tot augustus 1913 minister van oorlog geweest was en toen toegetreden was tot de directie van 's lands grootste petroleum-concern, de Bataafse Petroleum-maatschappij, vertoefde in Engeland waar hij in opdracht van de regering besprekingen voerde over voedselleveranties, maar twee van zijn particuliere secretarissen, dr. F. C. Gerretson en mr. dr. H. H. A. van Gybland Oosterhoff, stelden in Den Haag samen met anderen een alarmerende nota op die aan de christelijk-historische voorman de Savornin Lohman overhandigd werd; deze lag thuis ziek. De opstellers waren er zeker van dat Wijnkoop plannen had voor een revolutie en namen voorts aan, 'dat de meerderheid der socialisten zich uit dogmatische gronden met alle anti-monaarchistische beweging, zodra zij die niet langer zelf beheersen, zullen verenigen'.⁴ Lohman zond de nota door aan de regering.

Op zaterdag werden de berichten van de in Duitsland voltrokken revolutie bevestigd. Die dag riep de burgermeester van Rotterdam, dr. A. R. Zimmerman, twee plaatselijke leiders van de sociaal-democraten, A. Heykoop en J. Brautigam, bij zich en zei hun dat hij 'van plan was om ook in geval van een

¹ Aanhaling bij Oud: *Het jongste verleden*, dl. I, p. 81. ² Aanhaling bij Gribling: *Aalberse*, p. 316. ³ A.v., p. 315. ⁴ Aangehaald in *Als 't moet. November 1918 en de Bijzondere Vrijwillige Landstorm* (1959), p. 57-59.